

**Журналістика, видавнича справа
та рекламна діяльність на Сході України**

УДК 821.161.2 - 4.09 + 929 Москаленко

Ю. В. Нестеренко

**БІБЛІЙНІ МОТИВИ ЕСЕЇСТИКИ ОЛЕНИ МОСКАЛЕНКО:
ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Культурний розвиток України супроводжується зростанням в державі різних конфесій. Активно відроджується релігійне життя країни. Водночас активізуються жанри конфесійно-релігійної літератури, що видно на прикладі конфесійних видань, та літератури, авторство якої належить священикам.

Як відомо, біблійними жанрами маркуються типи літературної творчості, що історично склалися й використовувалися невідомими укладачами Біблії. Однак, досить часто в процесі еволюції сучасної української епіки з'являється письменницька есеїстка, яка наслідує жанри канонічної церковно-православної літератури.

Сполучення біблійних жанрів і есе є цілком логічним, оскільки вони проявляють чимало тотожних типологічних рис. Насамперед це стосується жанру проповіді. Так, „спорідненість проповіді та есею виявляється через ідентичну дискурсивну інтенцію – тлумачення одкровення, сприйнятого через власний досвід. Консолідуючим елементом жанрів є також особистість автора, який визнає певні цінності, часто закріплені в текстах (Біблія), та намагається дотримуватися цих етичних засад і доносити їх реципієнтові” [1, с. 89]. Проте не можна ототожнювати есе з конфесійною літературою. „Відмінність між проповідником і есеїстом у підходах до інтерпретації дійсності може полягати в перспективі, з якої вони аналізують ту чи іншу проблему, позаяк проповідник є церковнослужителем, натомість есеїст – людина світська” [1, с. 89], – зауважує С. Шебеліст. Також ці тексти відрізняються поетикою й естетичним впливом. Дослідник зазначає: „Як доводить практика газети „Наша віра”, що публікує статті прогресивних духовних осіб (владика УАПЦ Ігор), релігієзнавців (М. Мариневич) і літературознавців (Є. Сверстюк), цілком органічно можна поєднати релігійний і світський дискурси, апелюючи до вічних цінностей і водночас звертаючись до питань актуальної реальності” [1, с. 89 – 91].

Сьогодні можна говорити про розщеплення такого роду есеїстики на твори, написані світськими митцями, які є носіями пострадянської атеїстичної свідомості, та людьми, які безпосередньо пов'язані з

інститутом церкви, працюють в її лавах або ж добре обізнані з канонічною літературою.

Часто в письменницькій есеїстиці зустрічається переосмислення біблійних сюжетів, що не завжди збігається з їх канонічним розумінням і може сприйматися представниками старшого покоління досить негативно. Однак, такі експерименти не заслуговують схвалення у знавців теології. Наприклад, Митрополит православної церкви Московського патріархату Кирил у діалогах із молоддю щодо стану деконструкції в культурі зауважує: „Поєднання православ'я з іншими релігіями та конфесіями було б не лише блюзнірством, але й загрожувало б нам втратою релігійної ідентичності” [2, с. 21]. Патріарх також не схвалює постмодерних тенденцій, оскільки церква має дотримуватися канонів.

Так, письменниця й журналіст О. Москаленко, яка працює вже більше десяти років у конфесійній пресі під псевдонімом О. Княгиніна, пропонує читачеві роздуми над класичними біблійними сюжетами у відповідній до православного світобачення формі.

У своєму есе „Дотик і причетність”, присвяченому приїзду чудодійної плащаниці Богоматері зі Святої землі до України, авторка у відповідності до православних канонів розмірковує над постаттю Діви Марії, над складним життєвим шляхом богообраної жінки.

Свята Діва Марія представлена у творі матір'ю, чиє серце сповнене страждань за земні муки сина. Однак вона знаходить у собі сили не лише вибачити, але й допомагати грішному людству. У своїх роздумах авторка звертає особливу увагу на цю життєву позицію Божої Матері, підкреслюючи її земний подвиг: „Её сердце так много вынесло в этом земном бытие, что невольно возникает вопрос – что ей на небесах до рода человеческого и много ли она видела от людей доброго, чтобы быть им скорой помощницей и заступницей? Однако именно к ней, Царице небесной мы прибегаем в своих молитвах и вопиём: „Пресвятая Богородица, помоги, заступись, спаси, помилуй!”” [3, с. 1]. У наведеному уривку прочитується молитовне звертання до Богоматері. Вкраплення цитат із канонічних текстів є характерною рисою подібного роду літератури.

У творі вимальовується картина дивовижної появи Пріснодіви Марії перед очима вірян: „Она является человечеству с сонмом сил небесных и апостолами; когда одна, когда в сиянии Небесной славы и с ангелами. Она простирает над нами, грешными, свой омофор, и мы, чувствуя её помощь, защиту и безмерную любовь, воспаряем духом, обретая надежду на спасение и воздаем ей славу, честь и поклонение. Мы празднуем покров Пресвятой Богородицы и весь богослужебный круг Богородничных праздников” [3, с. 1]. Отже, перед нами слід християнської легенди про появу Богоматері у Влахернському храмі під час осади Константинополя в середині X століття. Відповідно до давньої історії, чимала кількість вірян зібралося у храмі, де зберігалася риза

святої, і молилася за своє спасіння від лиха. Тоді юродивий Андрій о четвертій ночі, „підвівши очі до неба, побачив Пресвяту Володарку нашу Богородицю, яка йшла в повітрі, осяяну небесним світлом і оточену Ангелами й сонмом святих. Святий Хреститель Господень Іоанн і святий апостол Іоанн Богослов супроводжували Царицю Небесну” [4]. А далі за легендою Пресвята зі слізьми молилася за християн, після чого знявши з голови хустину, „розпростерла її над людьми, які молилися, захищаючи їх від ворогів бачених і небачених” [4]. Мисткиня пише: „Во Влахернском храме её видели все молящиеся, а в небесах над Луганском её видел только один старец – Филипп. И так его преобразило это видение, что пророчествовал он о Святограде Луганском. Её след – в Киселевой балке Станицы Луганской и на скале Почаевского монастыря, откуда бьет благодатный источник; в Серафимо-Дивеевской обители, где подвязался угодник божий Серафим Саровский и в Киево-Печерской Лавре” [3, с. 1]. Поява Богоматері перед християнами, її відбитки є свідченням найбільшого Божого дива. Тому, відповідно до власної інтерпретації, можемо говорити про те, що Луганська земля має свою чистоту та святість.

Власне й написанню есе сприяв приїзд на початку жовтня 2012 року до Луганська частини плащаниці, яку знайшли після поховання Богоматері під Елеонською горою замість тіла померлої жінки.

Як видно з процитованого уривка твору „Дотик і причетність”, думки письменниці від розмірковування над канонічними історіями життя земного і життя після смерті Пресвятої Діви Марії гармонійно переходять до осмислення духовної цінності Луганських святих земель, а також і картини приїзду святині до міста. Есе містить згадки про реальні події, наприклад, хресний хід до Луганського Свято-Володимирівського кафедрального собору. Особливої урочистості події надається завдяки контрастному зіставленню давніх житійних подій і відносній молодості Луганська й області, розкривається проблема збереження християнської віри молодими генераціями.

Твір завершується емоційним сплеском, породженим миттю дотику авторки до священного першоджерела, до „великого християнського початку”: „Миг – и „каждое дыхание да хвалит Господа”. Но этот миг так велик и неповторим, а небеса над нами такие лучезарные и открытые каждому, что где-то в глубине души возникает скорее не мысль, а ликующее чувство: „Слава Богу за все!” И этот миг – наша Пасха, наши путь, истина и жизнь!” [3, с. 1].

Отже, твір О. Москаленко „Дотик і причетність” – це унікальне явище всотування есеїстикою типологічних особливостей літератури церковної. Оригінальністю є те, що авторка твору – людина світська. Але вона спромоглася з особливою відповідністю відтворити діалог епох, інтерпретувати без зайвих викривлень сталу легенду й розтлумачити своєму читачеві ідею Покровського дива. Слід також визнати, що

краєзнавчий аспект есе „Дотик і причетність” надає цьому твору особливої мистецької самобутності й тематичної оригінальності.

Твір О. Москаленко „Мить істини” було опубліковано у 2002 році в газеті „Моя Луганщина”. Він хоча й має деякі зовнішні ознаки статті (лід, постановка проблеми), в інших типологічних рисах відповідає архітектоніці жанру есе (логічна послідовність думки, чітко виражене авторське „Я”, вишуканість письма, вільна манера подачі думок тощо).

Авторка на самому початку твору згадує свої відвідини святині: „В Белокуракино, в храме Тихона Задонского чудотворца на меня печально и проникновенно смотрел с иконы Боговенчальный царь-мученик Николай” [5, с. 8]. Згаданий храм сьогодні відноситься до Северодонецької єпархії; сама будова є пам’яткою архітектури XIX століття. На момент написання твору прихід користувався популярністю, намісником храму був отець Микола Борисов. Ім’я Микола у творі є символічним, адже темою твору є роздуми над долею останнього царя Російської імперії Миколи Романова та його канонізацію після страшної смерті та паплюження пам’яті намісника Бога на землі. Таким чином, в есе сформована паралель між священиком і царем. О. Москаленко пише: „Немеркнувшая память народная донесла до конца 20 века страшную трагедию дома Романовых. Когда в форме литературных произведений были обнародованы исторические факты их гибели (помнится, „23 ступени вниз”), в обществе возникло недоумение. Благополучные послевоенные поколения и те, кто вынесли на плечах Великую Отечественную войну, были шокированы беспрецедентной жестокостью, с которой ВЧК расправилось с большой и дружной семьей Романовых. К тому же наш последний царь слыл в обществе человеком безобидным, хорошим семьянином и трепетным отцом. Так за что же Романовы приняли такую чудовищно жестокую кончину?” [5, с. 8].

Авторка розвінчує низку мифів, які існували при радянській владі, говорячи про моральний уклад життя Миколи Романова: „И народ наш под стать своему исповеданию, вопреки жесточайшим испытаниям, выпавшим ему в 20 веке (да и не только), не утратил жизнестойкости, крепости духа, доброты и милосердия. И Богом венчанный царь оказался среди своего народа. Не у престола церковного, а у престола Всевышнего взирает на нас грешных и молится за свой народ...” [5, с. 8].

Отець Микола – теж реалістична постать, свідок дива, яке сталося у 2000 році. Тоді на полотні ікони з’явилися плями, що нагадують кров. Власне ореол відвертості отця Миколи стає принадою для потенційного читача.

Картина білокуракінського храму є не лише розгорнутою метафорою історичних подій, які пережили православні віряни, вона також додає ліричності та впливає на емоційний стан читача. Есеїстка поринає в картину ідилії життя Білокуракіна: „Я молилась в церкви, возведенной князьями Куракинами на землях, дарованных им Петром I. В церкви, выстоявшей все лихолетья, полуразрушенной в годы Великой

Отечественной войны, горевшей многократно и последний раз – в 90-х годах XX века. Именно после пожара и принял её настоятель отец Николай. Молись за себя, „за всех и за вся”, как это принято на Божественной Литургии. И было мне так хорошо и покойно, так благодатно, что подумалось: „Эх оставить бы шумный город, бесконечные заботы да остаться здесь. Богу молиться, славить величие творца, чувствовать красоту и мощь родной земли, вдыхать этот вольный степной ветер и жить”” [5, с. 8]. При цьому чітко окреслений авторський висновок у творі не проявляється, що є типологічною ознакою жанру есе. О. Москаленко дає можливість зробити висновки власне читачеві.

Отже, твір „Мить істини” зачіпає актуальну на той момент тему канонізації родини Романових. Твір виконано в жанрі есе з дотриманням усіх вимог до спеціалізованої літератури.

Якщо говорити про загальну картину розвитку православної есеїстики Луганщини, то власне творчість О. Москаленко є її презентативним зразком. Дослідження творчого доробку письменниці не є вичерпаним і вимагає подальшого розгляду.

Список використаної літератури

1. Шебеліст С. В. Особливості розвитку сучасної української есеїстики в системі журналістських жанрів : Дис. ... канд. наук із соц. комунікацій / С. В. Шебеліст. – К., 2009. – 187 с. **2. Патриарх** и молодежь : разговор без дипломатии. – М. : Даниловский благовестник, 2009. – 208 с. **3. Княгинина О.** Соприкосновение и сопричастность / О. Княгинина // Слово. – 2012. – № 14. – С. 1 – 2. **4. Покров** Пресвятой Богородицы // Православие.ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://days.pravoslavie.ru/Life/life1638.htm>. **5. Москаленко Е.** Момент истины / Е. Москаленко // Моя Луганщина. – 2002. – № 3. – С. 8.

Нестеренко Ю. В. Біблійні мотиви есеїстики Олени Москаленко: жанрово-тематичний аспект

У статті розглянуто сучасну православну есеїстику Луганщини. Авторка зосереджує увагу на жанрових і тематичних особливостях творів, в яких єднуються як власне есеїстичні типологічні риси, так і особливості православної літератури. Дослідниця наголошує на тому, що в аспекті краєзнавчому поява такого роду текстів є явищем унікальним і самобутнім. У публікації аналізуються православні есе О. Москаленко, в яких розкривається проблема духовної Луганщини.

Ключові слова: есе, жанр, православна література, православна тематика, канон.

Нестеренко Ю. В. Библийские мотивы эссеистики Елены Москаленко: жанрово-тематический аспект

В статье рассматривается современная православная эссеистика Луганщины. Автор концентрирует внимание на жанровых и

тематических особенностях произведений, в которых объединяются как собственно эссеистические типологические черты, так и особенности православной литературы. Исследовательница отмечает, что в аспекте краеведческом появление такого рода текстов является явлением уникальным и самобытным. В публикации анализируются православные эссе Е. Москаленко, в которых раскрывается проблема духовной Луганщины.

Ключевые слова: эссе, жанр, православная литература, православная тематика, канон.

Nesterenko J. V. Orthodox motives of essays by H. Moskalenko: genre and narrative features

The article deals with the modern orthodox essays in Lugansk region. The author focuses on the genre and narrative features of works that combine a proper essay's typological features and characteristics of Orthodox literature. The researcher points out that in terms of the emergence of this kind of local history texts is to be unique and original. The article analyzes the Orthodox essay by H. Moskalenko, which reveals the problem of spiritual Lugansk region.

Key words: essay, genre, orthodox literature, Orthodox subjects, canon.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Бровко О. О.